

2. Hlavní faktory ovlivňující vývoj zahraničního obchodu v roce 2004

- **Administrativní a ekonomické faktory**

Zahraniční obchod byl před vstupem i po vstupu České republiky do Evropské unie ovlivňován řadou faktorů, z nichž některé působily na vývoj zahraničního obchodu pouze jednorázově, další vedly k trvalým změnám v zahraničním obchodu. Faktory lze rozčlenit na administrativní, které souvisejí se změnami ve statistice zahraničního obchodu, a ekonomické, které buď souvisejí se zapojením do rozšířeného trhu Evropské unie anebo s různou intenzitou ovlivňují zahraniční obchod již dlouhodobě.

Z administrativních faktorů lze např. zmínit:

- **Změny ve sběru dat převažující části zahraničního obchodu**

- odlišný způsob sběru dat. Změnil se systém sběru dat převažující části zahraničního obchodu. U rozhodující části zahraničního obchodu byly detailně kontrolované údaje s právní platností z předchozích Jednotných celních deklarací nahrazeny údaji ze zvláštních administrativních zjišťování (Intrastat). Jejich prostřednictvím jsou získávány přímo od firem (příjemců a odesílatelů zboží) ve vazbě na údaje o DPH zejména údaje o obchodu se státy EU (přibližně 79 % obrátu zahraničního obchodu). Zbývající část zahraničního obchodu, která je realizována především s třetími státy (tj. nečlenskými státy EU) a tvoří zhruba 20 % obrátu zahraničního obchodu, podléhá nadále klasickému celnímu řízení, které je zdrojem statistických údajů (Extrastat). Spojováním dat z obou systémů vznikají údaje statistiky zahraničního obchodu; neplatí však zjednodušený princip, že Intrastat je jenom obchod v rámci EU a Extrastat pouze obchod mimo EU;

- **Vykazování dat v systému Intrastat**

- vykazování dat v systému Intrastat poněkud ovlivňuje možnosti porovnání vývoje především teritoriální struktury zahraničního obchodu, zejména pak dovozu ze států EU25. Hlavním důvodem je vykazování země původu zboží ve statistice Intrastat, které je mnohdy obtížně zjistitelné, protože v řadě případů ji respondent nezná a je proto nahrazena kódem země odeslání. V obchodu se státy EU25 je tak někdy v dovozu vykazována část zboží, které původně pochází z jiných států³.

Z ekonomických faktorů lze např. uvést:

- **Změna celních sazeb**

- změnu celních sazeb. Česká republika se stala součástí celního prostoru Evropské unie. Byla tak odstraněna cla vůči EU a naopak aplikována jiná cla vůči třetím státům. Především zboží mimoevropského původu je ze strany EU zatíženo vyššími cly nebo antidumpingovými opatřeními. Očekávaný pohyb celních sazeb ovlivnil proto zejména v dubnu tempo růstu dovozu a tím i nejvyšší měsíční schodek zahraničního obchodu v 1. až 3. čtvrtletí 2004. Řada podniků se totiž právě v dubnu předzásobila zbožím (hlavně surovinami, materiály a polotovary, strojírenskými výrobky a spotřebním zbožím), kterého se zvýšení dovozních cel týkalo. Z teritoriálního pohledu šlo zhoršení obchodní bilance v dubnu hlavně na vrub obchodu s Čínou a s Japonskem. Dovoz z Číny se v dubnu meziročně zvýšil o 65,4 % (Čína byla s podílem 5,7 % po Německu druhým největším dovozcem) a z Japonska o 110,4 %, pasivum obchodní bilance se v dubnu meziročně prohloubilo v relaci k těmto státům o 3,6 a 3,0 mld. Kč. Vstup České republiky do Evropské unie měl však i opačný dopad. Některé podniky realizovaly vývozy i dovozy zboží (u kterého byla cla odstraněna) až v květnu a tím v tomto měsíci přispěly k vysokému tempu růstu vývozu (35,3 %) i dovozu (30,9 %);

- **Zákon o dani z přidané hodnoty**

- zákon o dani z přidané hodnoty. Nejistota v procesu schvalování zákona počátkem roku 2004 vedla podniky částečně již v měsíci únoru, ale především v měsíci březnu (před blížícím se vstupem ČR do EU), ke snaze realizovat co nejvíce vývozu právě před přijetím České republiky do Evropské unie;

- **Společná obchodní politika EU25 vůči třetím státům**

- společnou zahraničně obchodní politiku EU vůči nečlenským státům, která otevírá nové možnosti pro zahraniční obchod ČR. Základní podmínky pro zahraničně obchodní operace vývozců i dovozců jsou shodné s podmínkami nastavenými pro obchodníky z ostatních členských států EU. Nad rámec všeobecných obchodních pravidel v rámci WTO má Evropská unie sjednány režimy zóny volného obchodu či celní unie s řadou států, resp. s některými uskupeními. Současně však pozbyla platnost řada dohod, které měla ČR uzavřeny s některými státy v uplynulém období.

³ Viz Příručka pro Intrastat-CZ, ČSÚ, GŘC, leden 2005 – V3a.

Tyto skutečnosti do jisté míry ovlivnily i změny v teritoriálním zaměření zahraničního obchodu ČR po vstupu do EU. Z evropských států má EU uzavřeny asociační dohody směřující k uvolnění vzájemného obchodu (dohody o volném obchodu) se Švýcarskem a dále s Bulharskem a s Rumunskem. Dohody o celní unii EU dále uzavřela s Tureckem, Andorrou a San Marinem. Dohodu o oblasti volného obchodu zakládají Eurostředozemní asociační dohody, které doposud vstoupily v platnost s Tuniskem, Marokem, Jordánskem, Izraelem a s Egyptem. Za významnou lze považovat dohodu s Jihoafrickou republikou z roku 1999, podle níž po uplynutí desetiletého přechodného období pro vytvoření oblasti volného obchodu bude zcela osvobozeno od cla 95 % dovozu z JAR do EU a po uplynutí dvanáctiletého přechodného období zcela liberalizováno 86 % dovozu z EU do JAR. Dohoda se může svými důsledky dotýkat i Botswany, Lesotha, Namibie a Svazijska, které jsou partnery JAR v Jihoafrické celní unii. V Latinské Americe se České republice otevírají možnosti prostřednictvím dohod s Mexikem, Chile a s uskupením MERCOSUR. Dohoda s Mexikem, která vstoupila v platnost v roce 2000, zakládá oblast volného obchodu, která pokrývá kolem 95 % vzájemné obchodní výměny. Zahrnuje přístup zboží a služeb na trh, pravidla původu, technické předpisy, veřejné zakázky, hospodářskou soutěž a práva k duševnímu vlastnictví a řešení sporů. Také Asociační dohoda s Chile kromě oblasti volného obchodu pro zboží, služby a veřejné zakázky zahrnuje ustanovení týkající se investic, celnictví, usnadňování obchodu, práv k duševnímu vlastnictví, hospodářské soutěže a mechanismu řešení sporů. Na podobné dohodě se pracuje mezi EU a uskupením MERCOSUR, do kterého patří Brazílie, Argentina, Paraguay a Uruguay. Výše uvedené dohody mohou přispět zejména k rozšíření zahraničně obchodních vztahů České republiky s rozvojovými ekonomikami a ke zlepšení obchodní bilance s těmito státy;

- **Ceny zahraničního obchodu**

- vývozní a dovozní ceny. Do změn vývozních a dovozních cen se spolu se změnami kurzu CZK vůči EUR a USD promítl v 1. až 3. čtvrtletí 2004 vývoj cen na světovém trhu, především pak rostoucí ceny surovin (např. ceny ropy Brent meziročně vzrostly o 26,6 % - maximální meziroční zvýšení zaznamenaly v září, a to o 59,3 %, světové ceny kovů se meziročně zvýšily o 32,7 %), ale i řady potravin (např. významně vzrostly světové ceny rostlinných olejů, kávy, pšenice, kukuřice a rýže) a dřeva (meziročně o 43,3 %). V období leden až září 2004 se meziročně zvýšily vývozní ceny o 3,6 %, dovozní ceny o 1,5 % a směnné relace dosáhly proto meziročního indexu 102,1. Pozitivní vliv vývoje vývozních a dovozních cen, resp. směnných relací na vývoj schodku zahraničního obchodu v běžných cenách v 1. až 3. čtvrtletí 2004 v porovnání se stejným obdobím 2003 zesílil a dosáhl 9,6 mld. Kč. Vývozní ceny ovlivnily zvýšení vývozu v běžných cenách o 29,7 mld. Kč a dovozní ceny přispěly k růstu dovozu v běžných cenách o 20,1 mld. Kč. V 1. až 3. čtvrtletí 2004 meziročně vzrostl reálný vývoz o 21,2 % a dovoz o 19,4 %;

- **Kurz CZK vůči EUR a vůči USD**

- devizový kurz CZK vůči EUR a USD. V porovnání s lednem až zářím 2003 CZK oslabila vůči EUR o 1,2 % a ve stejném období posílila vůči USD o 9,0 %. Silnější CZK ve vztahu k USD poněkud zlevňovala dovozy v USD (především tlumila růst dovozních cen ropy a zemního plynu a průmyslového spotřebního zboží), slabší CZK vůči EUR zvyšovala vývozy v EUR;

- **Přímé zahraniční investice**

- příliv přímých zahraničních investic (PZI) v uplynulých letech. Právě odvětví zpracovatelského průmyslu, do nichž směřoval v předchozím období významný objem přímých zahraničních investic (dopravní prostředky, díly a příslušenství motorových vozidel, kovové výrobky, telekomunikační zařízení, spotřební elektronika a výpočetní technika), přinášejí v současné době vývozní efekt. Příliv přímých zahraničních investic do České republiky pokračoval i v roce 2004 a za leden až září dosáhl 92,2 mld. Kč. Rozhodující část těchto investic (téměř 74 %) realizovaly v ČR investoři z EU25 (z nichž k největším patřily Německo, Nizozemsko, Rakousko a Slovensko), a z Japonska a ze Spojených států (dohromady 12,6 %);

- **Průmyslová výroba**

- pokračující růst průmyslové výroby (včetně výrazných strukturálních změn v průmyslové výrobě) a tržeb z průmyslové činnosti především u podniků se zahraniční kapitálovou účastí. Meziroční index průmyslové produkce v 1. až 3. čtvrtletí 2004 dosáhl 110,1 (z toho ve zpracovatelském průmyslu 111,0), tržby z průmyslové činnosti (v běžných cenách) byly meziročně vyšší o 14,0 % a tržby z přímého vývozu o 19,5 %;

- **Domácí spotřebitelská a investiční poptávka** - domácí spotřebitelská poptávka, která v porovnání s předchozím obdobím rostla pomaleji. O tom svědčí vývoj maloobchodních tržeb, které za období leden až září 2004 vzrostly proti stejnému období 2003 o 1,8 %. Pokračoval růst domácí investiční poptávky. Investice směřovaly především do nových strojů a zařízení a do modernizace vybavení stávajících provozoven, aby splnily normy požadované EU;
- **Ekonomická situace ve světě a ve státech EU** - mírné oživení světové i evropské ekonomiky, které ovlivnilo zvýšení objemu zakázek pro průmysl. V porovnání s rokem 2003 se poněkud zrychlil ekonomický růst ve státech EU, které jsou hlavními zahraničně obchodními partnery České republiky.